

ขอบกระดิ่ง

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๓

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากคต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

คนเราเกิดมาอย่าประมาท ชีวิตนี้สั้นนัก เกิดมาในชีวิตแล้ว ชีวิตเกิดมาเพราะคิดในชีวิตนั้น ใจ คิดว่าเกิดมาชาตินี้แล้วก็ยังอยู่ขี้ยังยืนขงตลอดไป ชีวิตนี้ไม่แน่นอน อนิจจังทั้งหมด การเกิดการตาย เกิดซ้ำเกิดซาก เกิดมาก็นี้กว่าเกิดใหม่ เกิดมาเหมือนมดได้ขอบกระดิ่ง มดได้ไปขอบกระดิ่ง ได้วนไปเวียนมาในขอบกระดิ่งนั้น ก็ว่าเดินอยู่ตลอด ได้ไปตลอด นี้วิภูวน

จิตเหมือนมดตัวนั้นเวียนตายเวียนเกิดมาตลอดเวลา เราเกิดขึ้นมาก็เหมือนกับของใหม่อยู่ตลอดเวลา ของใหม่ใด ดิคืออยู่ในของใหม่นั้น เกิดขึ้นมาแล้ว ชีวิตนี้เกิดมา เกิดขึ้นมาก็ยึด ความยึดมั่นถือมั่นในชีวิตนั้น ดิคืออยู่ในชีวิตนั้น ชีวิตนั้นยึดถือ ความยึดถืออันนั้นเป็นทุกข์ ถ้าไม่ยึดถือละ ความไม่ยึดถือนั้นก็ไม่ใช่เป็นทุกข์ แต่ชีวิตนี้ก็เวียนไป เห็นไหม เวียนในวิภูวน เวียนในขอบของกระดิ่ง

การเกิดมาในขอบของกระดิ่ง ในการศึกษาเล่าเรียนมาก็แล้วแต่ การศึกษา การธรรม เราศึกษาธรรม เพราะมีธรรมเราถึงยอมรับ เราถึงเข้าใจในชีวิต ในวิภูวนนั้น ถ้าไม่มีธรรมนั้น ความศรัทธา ความเชื่อ ความเข้าใจในสัจจะของชีวิต ที่ว่าศาสนาพุทธประเสริฐ ประเสริฐตรงนี้ไง ประเสริฐเพราะว่าตอบปัญหาของชีวิตได้ทั้งหมด

กรรมพาเกิด เพราะเรามีกรรมเราถึงได้มาเกิดเกิดซ้ำเกิดซากอยู่ ได้อยู่บนขอบของกระดิ่ง แต่พอเกิดมาแล้วมันใหม่ตลอด เพราะชีวิตนี้ชีวิตเดียว

เราเข้าใจว่าชีวิตนี้เป็นชีวิตของเรา แล้วเราก็ใช้ชีวิตนี้อย่างความเพลิดเพลิดของโลกลี้ไป นี้โลกเขาเพลิดกันไป การเวียนว่ายตายเกิดนั้นมันเป็นของเก่า ไม่ใช่ของใหม่เลย เกิดซ้ำเกิดซาก เกิด

ตาย เกิดตายอยู่ในวัฏฏะมาตลอด โลกก็หมุนไปเปลี่ยนไป เกิดมาใหม่ก็ต้องมาศึกษาชีวิต เห็นใหม่ เด็กเกิดขึ้นมาใหม่ก็ต้องมาศึกษาเล่าเรียนวิชาการ วิชาการในการเลี้ยงดำรงชีวิตเท่านั้นนะ

การดำรงชีวิต ปัจจัย ๔ เครื่องอยู่อาศัย แสวงหามาก็เพื่อแลกปัจจัย ๔ เครื่องอยู่อาศัยให้ชีวิตนี้ดำเนินไปได้ พอมีความดำรงอยู่ได้ในชีวิตนี้เท่านั้น นี่หาปัจจัย ๔ มา การหาปัจจัย ๔ การศึกษาเล่าเรียนของโลกเขา เรียนของโลกเขา การศึกษาเล่าเรียน เรียนมาเพื่อมีวิชาชีพ วิชาชีพ มากี่เพื่อดำรงชีวิตนี้เท่านั้นเอง นี่วิชาชีพ แต่การแสวงหาอันนั้นมันเป็นทุกข์

การดำรงชีวิตนี้ การดำรงชีวิตอยู่เพื่อมีความสุขความสบาย เราเข้าใจตรงนั้น แต่ศาสนา สอนว่า ปัจจัย ๔ นี้เครื่องอยู่อาศัย เครื่องอยู่อาศัย อาศัยในโลกนี้เป็นที่อาศัย ไม่ยึดมั่น ไม่ยึดมั่น แล้วให้เข้าใจสัจจะในชีวิตของเรา ในสัจจะของชีวิต ชีวิตนี้ สัจจะของชีวิตนี้คืออะไร สัจจะของ ชีวิตของโลกของมนุษย์เขา การเกิดและการตาย เวียนตายเวียนเกิดอยู่ แต่สัจจะของชีวิตคือหัวใจ หัวใจที่ว่ามันไม่เคยตาย มันเวียนเกิดเวียนตายเหมือนมดไต่บนขอบของกระดิ่งนั้น มดไต่ไปภพ ชาติหนึ่งก็เป็นของใหม่ ภพชาติหนึ่งก็เป็นของใหม่

“จิตนี้ไม่เคยตาย” สัจจะความจริงอันนี้ในหลักของศาสนา ในหลักของศาสนาว่า ใจนี้ใจไม่ เคยตาย พระพุทธเจ้าถึงสอนลง ศาสนาสอนลงภาษาขณะที่เครื่องเข้าไปสัมผัสธรรมคือใจ ใจทุกๆ ดวง ใจของมนุษย์ ใจของเทวดา ใจทุกดวงนั้น ใจเป็นที่อยู่ของกิเลส ใจนั้นถึงสัมผัสกิเลส ใจนั้น บรรจุกิเลสแล้ว แล้วไต่ไปๆ ในวัฏฏะนั้น นี่ความลึกเข้ามาของหลักของใจ หลักของใจที่ไต่ไป ขอบของกระดิ่ง เห็นใหม่ นี่เวียนไป

เราศึกษามา ศึกษาเพื่ออะไร? เราศึกษามาเพื่อทราบตนให้เห็นใจ ให้เห็นตนขึ้นมาก่อน แต่โลกเขาศึกษามา ความศรัทธาของชีวิต ความศรัทธา ความเชื่อ มันก็มีความลึกลับสงสัย กิเลส ความลึกลับสงสัยของเรานี้ ว่าการดำรงชีวิตอยู่เมื่อนั้นเมื่อนี้ จะปฏิบัติต่อเมื่อเราพร้อมก่อน จะ ปฏิบัติต่อเมื่อเราดำรงชีวิต

ความกิเลสในหัวใจของสัตว์โลกมันมีหยาบ มีกลาง มีละเอียด ความหยาบๆ ของกิเลสก็ทำ ให้เราเวียนตาย ชีวิตนี้หมดไปว่าจะออกประพฤติปฏิบัติจนผลออกไปลืมนไป ผัดวันประกันพรุ่งไป แล้วกว่าจะได้ปฏิบัติ ชีวิตนี้หมดแล้ว ความเพลินความเคลิบเคลิ้มไปชั่วครั้งชั่วคราว แล้วว่าชั่วครั้ง ชั่วคราวนะ แต่มันปิดใจไว้

ความปิดใจไว้ ปิดคือว่าปิดการเวลาไว้ กาลเวลาล่วงไปๆ ถึงไม่ให้ประมาทในชีวิตไง ชีวิตนี้สั้นนัก ๘๐ ปีก็ตายไป ๑๐๐ ปีก็ตายไป นี่ชีวิตนี้ แล้วเราก็เพลินกันอยู่ในชีวิตนี้ เวียนตายเวียนเกิด เวียน ๒ ชั้น ๓ ชั้น

ในหัวใจเหมือนมดไต่ขอบกระดิ่ง การเสวยภพเสวยชาติขึ้นมาเป็นชาติๆ ขึ้นมา มดไต่ขอบกระดิ่งมา พอไต่ขึ้นมาขอบกระดิ่ง ความใช้ชีวิตในชีวิตปัจจุบันนี้ ๑๐๐ ปีก็วิ่งไปในวันคืนล่วงไปๆ วันคืนก็ ๒๔ ชั่วโมงอยู่อย่างนี้ ตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่จนแก่จนตายไป แต่วันคืนเสียเวลาไปนี้ไต่ขอบกระดิ่งของชีวิตปัจจุบันนี้ กับไต่ขอบกระดิ่งของวิภูวน

วิภูวนจิตมันเวียนตายเวียนเกิด มันไปลึกลับกว่านี้อีกมากนัก แต่แค่ชีวิตเรานี้ เราก็อ้างสงสัยในชีวิตของเรา เราสงสัย เราเคลิบเคลิ้ม เราปรารถนา เราหวังในชีวิตเราอยากให้มีความสุข อยากให้มีความสำเร็จของเราตลอดไป นิมิตไต่ขอบกระดิ่งเวียนไป ๒๔ ชั่วโมง เวียนไปวันหนึ่งๆ วันหนึ่งก็ขอบกระดิ่งรอบหนึ่ง วันหนึ่งก็ขอบกระดิ่งรอบหนึ่ง หมุนไปๆ หมุนไปอยู่อย่างนี้หรือ

แล้วในความว่า อยากประพฤติปฏิบัติ อยากจะหาทางออกนั้นก็เป็นการคิดไว้เฉยๆ เห็นไหม กิเลสมันบังไว้ มันบังอย่างนั้น มันบังไว้เฉยๆ ให้ความคิดมี แต่การคิดจะประพฤติปฏิบัติ การดำรงชีวิต การพยายามจะหาทางออก ความจะหาทางออก ออกไปประพฤติปฏิบัติ ออกป่า ออกหาที่วิเวกเพื่อจะทำความสงบของใจขึ้นมา ทำความสงบของใจขึ้นมาเพราะอะไร

เพราะมีศาสนาแล้ว ในเมื่อมีศาสนามีมรรคมีผลอยู่แล้ว มรรคผลนี้พระพุทธเจ้าวางประธานไว้เป็นเครื่องดำเนินของชาวพุทธเรา นี่เพราะเราเกิดมาพบพระพุทธศาสนา พุทธศาสนา ศาสนาสอนตรงไหน? ศาสนาสอนทาน สีล ภavana

ทาน สีล ภavana เราก็มพร้อมอยู่แล้ว ทาน สีล ภavanaก็ทำภavana แต่ผลที่ได้ขึ้นมาจากภavanaมันเป็นเนื้อเป็นหนังขึ้นมาใหม่ละ ทานก็ทานไป ทานเพื่อจะให้จิตใจนี้ควรแก่การงาน จิตใจนี้ได้สละทานออกไป พอสละทานออกไป จิตใจอ่อน จิตใจควรแก่การงาน มีศีลเพื่อควบคุมใจของตัวให้ศีลมีปกติ ความเป็นปกติ สีลคือความปกติของใจ ใจไม่มีมโนกรรม ความดำริ ความคิดออกไปในทางนอกเรื่องนอกราว ถ้าความคิดออกไปนอกเรื่องนอกราว มโนกรรมก็เกิดขึ้น นี่ศีลบังคับใจให้เป็นความปกติตรงนั้น ตรงความปกติของใจ ความปกติของใจเพื่อทำให้เกิดสมาธิขึ้นมา แล้วเกิดภavanaขึ้นมา ภavanaให้เป็นจันเป็นอันใจ

ความภาวนาเป็นขึ้นเป็นอัน เห็นใหม่ ขอบกระดิ่ง ความหมุ่นไปของใจ ความหมุ่นไปของใจ ใจนี้มีอะไรเป็นขอบของใจ ใจนี้กว้างขวางมาก ใจนี้พุ่งไป ๓ โลกธาตุนี้คิดได้หมดเวลาคิดออกไป ใจนี้ไม่มีขอบไม่มีเขต หมุ่นออกไปตลอดเลย แต่เวลาถ้าเราภาวนาเข้ามาจนจิตนี้สงบเข้ามา จิตสงบเข้ามาเพื่อหาอะไร? หาขอบใจ หาขอบหาเขตของใจ ขอบเขตของใจ ใจที่จะสงบเข้ามา มีขอบเขตของใจ

ขั้น ๕ ขั้นนี้เป็นขอบเขตของใจ ขอบเขตที่ว่าใจนี้ออกไปด้วยความคิด ความคิดเกิดมาจากสังขารปรุง สังขารแต่ง นี้ขอบเขตของใจ ใจนี้มีขั้น ๕ ควบคุมอยู่ ขั้น ๕ ควบคุมใจไว้ นี้ขอบของใจ มันก็ไต่ไปในขอบของใจนี้เหมือนกัน ความคิด ความอ่าน ไต่ไปกับขอบของใจนี้ วิปัสสนาไปก็วิปัสสนาไปในขอบของใจนี้ ขอบของกระดิ่ง ขอบจากวิภูวนนี้ขอบใหญ่มากนะ ขอบวิภูวน วนไปวนไปในวิภูวนนี้ขอบใหญ่มาก จิตนี้หมุ่นไปแล้วก็ได้เป็นมนุษย์มา ได้เราเป็นมนุษย์มา เพราะเราเกิดมาถึงภพของมนุษย์นี้ขอบวิภูวน

เราได้เป็นมนุษย์ขึ้นมา เพราะกรรมทำให้ใจนี้เกิดดับ เกิดดับ ใจนี้เกิดดับ เกิดดับ เกิดแล้ว เสวยภพเป็นมนุษย์ พอได้เป็นมนุษย์ก็หลงในความเป็นมนุษย์นี้ หลงในความเป็นมนุษย์ไป เพลิดเพลินไปในโลก เพลิดเพลินไป เพลิดเพลินไปจนสร้างครอบครั้ว สร้างขึ้นมา สร้างบ้านสร้างเรือน สร้างขึ้นมาให้เป็นภาระรุงรังไปหมด ความเป็นภาระรุงรังอันนั้นก็สร้างทุกขึ้นมาพร้อมกัน ใจ ความโศกเศร้าพิไรราพันออกไปเมื่อไม่ประสบความสำเร็จของชีวิต

เห็นใหม่ ชีวิตนี้เนื่องด้วยกรรม กรรมนี้เป็นเผ่าพันธุ์ กรรมนี้เป็นแดนเกิด กรรมนี้เป็นเผ่าพันธุ์ กรรมนี้กระทบกระทั่งกันไป ในโลก ในการดำรงชีวิตนี้ก็มีกรรมนั้นเป็นเครื่องดำเนินไป กรรมอันนี้ทำให้กระทบกระทั่งกันไปตลอดเวลา เห็นใหม่ ความไม่ประสบความสำเร็จ ความไม่ประสบความสำเร็จของชีวิตนั้น ชีวิตนั้นถึงได้พิไรราพันความเศร้าโศกความเสียใจของชีวิตนั้น ความคร่ำครวญ ความร้องไห้ความพิไรราพัน

น้ำตานี้แม้แต่ในพระไตรปิฎกว่า แม้ชีวิตๆ หนึ่งนะ น้ำตาที่ร้องไห้แล้วก็เก็บสะสมไว้ ทะเลนี้เทียบไม่ได้นะ แต่นี้เพราะชาติหนึ่งกาลเวลามันร้องไห้ไปๆ กาลเวลาเผาไป เราถึงไม่เห็นความทุกข์อันนั้น นี้ความหลงใหลในชีวิต

เพราะเราได้ภพของมนุษย์ เพราะภพของมนุษย์นี้มีกายกับใจ กายนี้เป็นขอบเขตที่ควบคุมใจไว้ ใจอยู่ในกาย เพราะมีร่างกายแข็งแรง หัวใจก็เข้มแข็ง เราถึงสมควรที่จะออกรบ ออกรบกับ

ตัวเองใจ อุตตา หิ อุตตโน นาโถ คนเป็นที่พึ่งแห่งตน ชนะโลกทั้งโลกก็สร้างเวรสร้างกรรมขึ้นมา แล้วไม่มีประโยชน์กับใจดวงนี้ เพราะชนะโลกขนาดไหนก็แล้วแต่ เราได้ช่วยชนะเขามา ชนะโลก เกิดสงครามขนาดไหนที่เขามีการต่อสู้กัน จะแพ้หรือชนะมันสร้างเวรสร้างกรรม ผู้แพ้หรือผู้ชนะ นั้นต้องหมุนไปในขอบของกระดิ่งทั้งหมด คือต้องหมุนเวียนตายเวียนเกิดใจ ความชนะนั้นก็สร้างกรรมสร้างเวร

ความดีความชั่วในฝ่ายแพ้ ฝ่ายชนะ ฝ่ายอธรรม ฝ่ายธรรม เขาก็มีกรรมดีกรรมชั่วของเขา ทั้งนี้ กรรมดีกรรมช่วนั้นก็ส่งหมุนเวียนไป ความหมุนเวียนไปมันก็อยู่ในขอบของกระดิ่ง นั่นนะ ชีวิตก็วนไปในวัฏฏะที่หมุนเวียนไป

เราเกิดมาแล้ว พระพุทธศาสนาถึงว่าให้ขอบนี้เป็นขอบของเรา ให้ขอบกระดิ่งนี้เป็น ปัจจุบันนี้ให้เราทำของเราให้ได้ ให้เราหมุนเวียนเข้ามาถึงอาการของใจ เห็นไหม ขอบกระดิ่งเป็น อาการของใจ แล้วเข้าไปถึงใจให้ได้ใจ

พอเข้าไปถึงใจ ใจเข้าไปสงบเข้าไป ความสงบเข้าไป ความเว้งว่างของใจที่จะสงบเข้ามา เห็นไหม มันต้องมีความเข้าใจชีวิตก่อน เข้าใจชีวิตว่า ชีวิตเกิดขึ้นมาแล้ว ความดำรงออกไป มัน เป็นไปด้วยโลกปัจจุบันนี้ มันเป็นฐานใจ ถึงว่าในขอบกระดิ่งนี้ก็ประโยชน์ ประโยชน์เพราะ เราเกิดเป็นมนุษย์แล้วเราใส่ใจในการที่จะเข้าใจ เราถึงศึกษาธรรม มีธรรมแล้วเข้าไปศึกษาธรรม ไม่เหยียบแผ่นดินผิใด พบบพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาจะให้คุณประโยชน์กับใจของเรา

พบบพระพุทธศาสนา แล้วอยู่กับพระพุทธศาสนาไปสักแต่ว่า เข้าใจว่าเราเป็นชาวพุทธ เป็น ชาวพุทธ เป็นชาวพุทธก็ทำบุญกุศลไปเฉยๆ เป็นชาวพุทธอย่างนั้น มันเหยียบแผ่นดินถูกแล้ว เจอ หลักของศาสนาแล้ว แต่ไม่สามารถชักใจนี้เข้าไปให้เป็นเนื้อเดียวกันกับธรรมอันนั้นได้ ไม่ สามารถดึงธรรมกับใจนี้ให้เป็นเนื้อเดียวกันได้

ให้ภพชาติสั้นเข้า ให้ขอบกระดิ่งนั้นแคบเข้ามา แคบเข้ามา ชีวิตนี้ก็วนไปโดยธรรมชาติ ของมัน เพราะมีกรรมอยู่ในจิตดวงนั้น จิตดวงนั้นมี อวิชชาปจฺจุยา สงฺขารา ยางเหนียวอยู่ที่ต้อง เหวี่ยงไป ความเหวี่ยงไปของจิตดวงนั้น แรงขับไสของอวิชชา แรงขับไสของกิเลสตัณหา มันต้อง หมุนเวียนไป ความเหวี่ยงออกไปนั้น มันไม่มีที่สิ้นสุด

ถ้าเราเข้าถึงหลักธรรมปฏิบัติเข้ามานี้ นี่ภพชาติสั้นเข้าๆ เพราะภพชาติสั้นเข้า
 บุพเพนิวาสานุสติญาณที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ บุพเพนิวาสานุสติญาณไม่มีขอบ
 ไม่มีเขต ถ้าปล่อยไปตามธรรมชาติของมันก็เวียนตายเวียนเกิดอยู่อย่างนี้ มันเป็นที่น่าสลดสังเวช
 เห็นใหม่ น่าสลดสังเวชว่า เวียนตายเวียนเกิดมาทุกขัยากมาขนาดไหนก็ไม่รู้ มีคบอด มีคบอดมา
 ตลอด ไม่รู้ แต่พอมาพบพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาสอนไป สอนว่า เวียนตายเวียนเกิดมาจน
 ไม่มีขอบไม่มีเขตแล้ว แล้วจะไปข้างหน้าอีกหรือ ทำไม่ไม่สงสารตัวเอง

การประพุดติปฏิบัติ เห็นใหม่ อุดตา หิ อุดตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ตนสงสารตน
 ตนนั้นยกตนขึ้นมาใจ ต้องตนยกตนเพราะอะไร เพราะว่าร่างกายนี้ใครยกขึ้นมา ใครอุ้ม ใคร
 พยายามยกขึ้นมาก็เท่ากับยกร่างกาย แต่หัวใจมันหนักหน่วงอยู่ในโน้น มันยกไม่ได้ คนจะอยู่ดีก็
 สูงขนาดไหน คนอยู่ดีก็ชั้นล่างขนาดไหน ความสูงความต่ำของใจมันไม่ใช่ร่างกายที่อยู่สูงอยู่ต่ำ
 นั้น ความยกของเราคือต้องยกอาการของใจขึ้น

ใจ ใจเบา ใจหนัก ใจเบาที่เป็นกุศล ใจหนักก็เป็นอกุศล อกุศลมันเข้ากับทาน ศีล ภาวนาได้
 ใหม่ อกุศลมีแต่เรื่องทำให้จิตใจนี้เวียนตายเวียนเกิดยาวขึ้นไป แรงขับไสต้องให้หนักก้าวไป
 ออกไป ถ้าเป็นกุศลขึ้นมา ผลักดันเข้ามา โกล้เข้ามา โกล้เข้ามา กุศล อกุศลทำให้จิตใจเคลื่อนไหว
 ออกไป นั่นนะ ใจเบาใจหนักอยู่ที่ตรงนั้น คือว่ายกใจเราขึ้น พอใจเราขึ้นจนเป็นปกติ

ถ้าใจไม่เป็นปกติเราจะทำอย่างไรให้เป็นสมาธิได้ ใจเป็นปกติ ใจทำความสงบขึ้นมาได้ ทำ
 ความสงบขึ้นมา พอความสงบขึ้นมามันก็เว้งว่าง ความสงบคือมันปล่อยอารมณ์ ปล่อยสิ่งที่เป็น
 ธรรมชาติ

มนุษย์เกิดเป็นมนุษย์ มนุษย์นี้มีธาตุ ๔ กับขันธ ๕...ขันธ ๕ นี้ควบคุมใจอยู่ ขันธ ๕ นี้ ขันธ
 กับธาตุ ๔ เพราะขันธนี้มันเป็นธรรมชาติที่ว่ามนุษย์มีขันธ ๕...ขันธ ๕ นี้มีร่างกายด้วย มีขันธ ๕
 รูปของความคิด มีเวทนา มีสัญญา มีสังขาร มีวิญญาณ นี้ขันธ ๕

ขันธ ๕ นี้ปกคลุมใจอยู่เป็นเนื้อเดียวกันกับใจ อารมณ์ถึงหมุนเวียนไปตามนี้ หมุนเวียนไป
 ตามนี้ เราไม่สามารถเห็นอาการอย่างนี้ได้ ไม่สามารถเห็นอาการของขันธ ๕ ได้ เพราะเราเป็น
 มนุษย์อยู่ เป็นมนุษย์ปุถุชน ผู้ที่ไม่ได้ทำความสงบเป็นธรรมชาติที่ว่ากายกับใจมันจะเคลื่อนไหว
 ออกไปเป็นอารมณ์ เป็นความฟุ้งซ่าน เป็นความคิดไปตลอด ไม่เคยเห็นขันธ ๕ เป็นอย่างไร

นี่ต้องทำความสงบก่อน ทำความสงบใจเข้ามาเพื่อให้ใจนี้เห็นใจ ให้ใจนี้เป็นเครื่องมือเข้าไปจับชั้น ๕ อีกทีหนึ่ง เห็นไหม ใจแก่ใจ ใจจะแก่ใจเพราะใจนี้เป็นมดไต่ไปขอบกระดิ่ง ใจนี้เวียนตายเวียนเกิด จิตดวงนี้เวียนไปตลอด แล้วจะจับอย่างไรให้เห็นมด ถึงเป็นกระดิ่ง ถึงเป็นมดที่ไต่ไปเราก็ไม่รู้เราก็ไม่เห็น เป็นการอุปมาอุปมัยของธรรมเท่านั้น ของธรรมว่า จิตนี้เวียนไปเหมือนใจ เหมือนเลยๆ

แต่ในเมื่อถ้าเราใช้สายตามองไปที่มดไต่ขอบกระดิ่งเราก็ต้องเห็นว่ามดนี้ไต่ไปขอบกระดิ่งนี้เห็นชัดๆ ทำไมมดตัวนั้นมันยังเดินไปด้วยความใหม่ตลอด ไม่เคยคิดว่าเป็นของเก่าคร่ำคร่า ทำไมมดตัวนั้นโง่เง่า เราจะติเตียนมดตัวนั้นได้ เห็นไหม เราสามารถติเตียนมดตัวนั้นได้ว่า ทำไมมดไม่รู้เรื่องเลย ทำไมมีปัญหาแก่ตัวเองหรือ วนเวียนในขอบกระดิ่ง ก็ไม่เข้าใจว่าอันนั้นเป็นขอบกระดิ่ง เดินไปก็ว่าเป็นของใหม่ไปตลอดเวลา นี่เรายังคิดติเตียนเขาได้ แต่ทำไมเวลาใจมันหมุนไปในวัฏฏะนี้แล้วใครจะไปเห็นมัน ไม่มีใครเห็นมัน แต่การอุปมาอุปมัยนั้นเพื่อเทียบเข้ามาเรื่องของจิตวิญญาณ เรื่องของจิตที่เกิดตายๆ ในวัฏฏะนี้

มันจะเห็นมดตัวนั้นได้ก็ต้องทำความสงบก่อน ทำความสงบก่อน ความสงบ จิตที่ตั้งมั่น นั่นคือมดตัวนั้น ใจ มดตัวที่หมุนไปในขอบกระดิ่งนั้น เวียนตายเวียนเกิดในขอบกระดิ่งนั้น นั่นนะ มันต้องเห็นมดก่อน เห็นมดคือเห็นใจของตัวเองก่อน

เห็นใจตัวเองคือการทำความสงบเข้ามา ถึงต้องมีทาน มีศีล มีภาวนา มีทานเพื่อได้ฟังธรรม ธรรมคือสิ่งที่ครูบาอาจารย์ชี้แนะ เป็นการชี้ทางดำเนินให้ใจทำความสงบเข้ามา เห็นไหม มีทานทานเพราะพอทานเข้าไปแล้วจิตได้ฟังธรรมอันนั้น ธรรมอันนั้นจะเข้ามา เข้ามาถึงทำให้ใจสงบ ใจสงบ ทำอย่างไรให้ใจสงบ

จิตนี้มันไต่ไป มันหมุนเวียนอยู่ในชั้น มันก็ฟังชานอยู่ไปในชั้นนั้น กำหนดพุทโธ พุทโธ พุทโธ เข้าไป ให้มันหยุดนิ่ง ไม่ให้มันเดินไปในขอบนั้น ให้หยุดนิ่งด้วยอะไร? ด้วยอารมณ์ว่า พุทโธ พุทโธ พุทโธ พุทโธนี้เป็นพุทธานุสติ พุทโธนี้เป็นชื่อขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทโธนี้เป็นคำบริกรรมของใจ เป็นอาหารของใจแทน

จิตที่มันหมุนไปในขอบกระดิ่งนั้นคือมันเสวยอารมณ์ในชั้น ๕ มันก็หมุนเวียนไป มันก็ฟังชานไปตลอดตามชั้น ๕ นั่น เพราะมันเสวยเป็นอาหาร เป็นอารมณ์ เสวยชั้น ๕ นั่นเป็นอาหาร เห็นไหม จิตถึงไม่เห็นมด มดมันเป็นนามธรรม “จิตเดิมแท้ที่ส่องใส จิตเดิมแท้ที่หมองไป

ด้วยกิเลส” จิตเดิมแท้มันส่องใส ส่องใสจนไม่สามารถจะมองเห็นได้ จิตเดิมแท้นี้หมองไปด้วยอุปกิเลส หมองไปด้วยอาการของใจที่ปกคลุมอยู่ เราถึงไม่สามารถเห็นมดตัวนั้นได้ เราถึงต้องทำความสงบเข้ามา ถึงต้องมีอาหารของใจ

อาหารของใจคือพุทโธ พุทโธ พุทโธ

เปลี่ยนจากเคยจิตเดิมแท้ที่ส่องใส หมองไปด้วยอุปกิเลส นี่เป็นเนื้อเดียวกัน แยกออกมาจากแยกความส่องใส แยกตัวให้ออกจากอาการของขันธ คือแยกความฟุ้งซ่านให้มีความสงบขึ้นมา จะแยกมดนั้นออกมาให้ได้ ให้เราเห็นมดตัวนั้น ให้เห็นมดตัวนั้นคือจิตนั้นสงบเข้าไป ความสงบคือความว่าง ความสุขของใจ นี่มันจับต้องใจได้

ถ้าเป็นสัมมาสมาธิ กำหนดพุทโธ พุทโธ พุทโธ จนจิตนี้สงบเข้าไป จิตนี้สงบเข้าไป สงบเข้าไป นั่นนะ จะรู้ด้วยตัวเอง จะรู้ด้วยตัวเองว่านี่คือความตั้งมั่นของใจ จะรู้ด้วยตัวเองว่านี่คือมด นี่คือแสงสว่าง คือจิตเดิมแท้ที่ส่องใส จิตเดิมแท้ที่มันสว่างไสวถ้าจิตนั้นมีบารมีธรรม มีบารมีจิตนั้นจะสว่าง จะส่องใสขึ้นมา แต่ถ้าไม่มีบารมีธรรม มันจะว่างขึ้นมาเฉยๆ ว่างโดยปล่อยวางอารมณ์ปล่อยขันธ ๕ ปล่อยขันธ ๕ จนเป็นอิสระขึ้นมา ความว่างอันนี้มันเป็นผลมหาศาล

ความเป็นผลมหาศาลเพราะมันปล่อยจากอาการขันธเข้ามา มันเป็นอิสระชั่วคราว ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติด้วยการสุกเอาเผากิน คนที่ไม่มีสติ ไม่มีสัมปชัญญะ จะว่าอันนี้เป็นผลแล้วนะ เพียงแต่เราหาตัวที่ไต่ไปในขอบของวิญญะ เราหาสิ่งที่หมุนเวียนออกไปในวิญญานนั้น สิ่งที่ไต่เวียนไปในขันธ ๕ นี้

จิตเดิมแท้ที่หมุนไปในขันธ ๕ เสวยอารมณ์ไปในขันธ ๕ นั้น เราแยกอันนั้นออกมามันเป็นความเว้งว่าง มันเป็นความสว่างไสว มันเป็นความส่องใส ก็ว่าอันนี้มันเป็นธรรม เพราะอะไร เพราะเป็นผู้ที่สุกเอาเผากินใจ

ความไม่มีสติ ไม่มีสมาธิขยับขยับ ไม่มีสมาธิขังใจ ควรจะได้ผลจากการประพฤติปฏิบัติ กับจะไต่แค่เป็นความส่องใสแล้วจะเคลิบเคลิ้มว่าเป็นผล สุกเอาเผากินอยู่ตรงนี้ไง อยู่ตรงความส่องใส ความปล่อยออกมาจากขันธ คือจิตนั้นปล่อยขันธออกมาเฉยๆ ความปล่อยขันธออกมาเฉยๆ เป็นความอิสระเสรี ความเป็นอิสระเสรีมันจะมีความเว้งว่างมีความสุขในตัวมันเอง อันนี้เราเป็นคนที่ว่า

กิเลสในขณะประพฤติปฏิบัติ กิเลสในการประพฤติปฏิบัติมันจะให้ค่าไฉน นี่มันไม่เป็นปัจจุบัน
ธรรม

ปัจจุบันธรรมคือปัจจุบันธรรม ปัจจุบันคือเดี๋ยวนี้ เหตุที่เกิดซึ่งหน้าเป็นปัจจุบันเดี๋ยวนี้
ที่ว่าสิ่งนี้เป็นความสงบของใจเท่านั้น เป็นความสงบของใจ ณ ปัจจุบันเป็นอย่างนี้ แต่ในความคาด
ความหมายของกิเลส ของมดตัวนั้น มดตัวนั้นมีกิเลส มดตัวนั้นคือใจทุกดวงต้องมีกิเลสใน
ธรรมชาติของมัน มันคาดมันหมายไป ความผ่องใส ความแว้งว้างอันนี้ว่าเป็นผล ผลของความแว้ง
ว้างใจ หาสิ่งที่มารองรับ เพราะสุขเอาเผากิน

คนที่สุขเอาเผากิน คนไม่มีความใคร่ครวญจะหาเหตุมาหนุน จะพยายามหาเหตุมาหนุน มา
เสริมใจ หาเหตุมาเสริมว่าสิ่งนี้เป็นผล ควรคุณค่ามรรคผลนิพพานขึ้น ไหนขึ้นใดๆ นี่ความเสริมอัน
นี้เข้าไป พอเสริมขึ้นมาว่าจิตดวงนี้มันเป็นผลแล้ว นี่สุขเอาเผากิน ความสุขเอากินควรที่ควรแก่การ
งาน มันเลยไม่เป็นการงานขึ้นมา มันไม่ควรเป็นการงานในมรรคอริยสัจจิ่ง เห็นไหม มันเป็นการ
งานของสมถธรรม นี่สมถะ วิปัสสนา

ถ้าเป็นการงานของสมถะขึ้นมามันเป็นความสงบ...ถูกต้อง ถูกต้องแล้วต้องวิปัสสนาขึ้น
ไป วิปัสสนาในขอบของใจนั้นละ ถ้าวิปัสสนาในขอบของใจ เห็นไหม วิปัสสนาในขั้น ๕ ใน
สังขารที่ปรุงที่แต่งให้ใจนี้ฟุ้งซ่าน ในสัญญาที่ยึดมั่นถือมั่นนั้น ในเวทนา ในความสุข พอใจไม่
พอใจในขอบนั้น ในรูป ในรูปคือหมุนเวียนไป ในสัญญา ในการยึดมั่น ในสัญญาเกิดก่อน ขอบ
ของใจนี้ก็จะเกิดขึ้นมา วิปัสสนามันจะเกิดขึ้นด้วยการใคร่ครวญอย่างนั้น ใคร่ครวญแล้ว ถ้าปล่อย
ออกมาก็คือต้องไม่สุขเอาเผากินอีกล่ะ

ถ้าการสุขเอาเผากิน ปล่อยขอบของกระดิ่งเข้ามา ในเมื่อมดตัวนั้นไต่ไปในขอบของกระดิ่ง
นั้น ไต่ไปในอารมณ์ในขั้น ๕ นั้น แล้วปล่อยออกมา การปล่อยออกมาก็ปล่อยอะไรออกมา?
ปล่อยขั้น ๕ ออกมา ปล่อยขอบของกระดิ่งแล้วตัวมดนั้นล่ะ ตัวมดนั้นเข้าใจเรื่องของกระดิ่งใหม่
เข้าใจเรื่องของขั้น ๕ ใหม่ ความเข้าใจเรื่องของขั้น เห็นขั้นตามสภาวะตามความเป็นจริง ถ้าความ
ไม่เข้าใจในเรื่องของขั้น การวิปัสสนาไป วิปัสสนาไปมันก็จะปล่อยออกมาเหมือนกัน จะแยก
ออกมาเป็นครั้งเป็นคราว

ความแยกออกมาเป็นครั้งเป็นคราว ถ้าไม่เป็นปัจจุบันธรรม มันก็จะมีเสริม ความดัน
ความเคา ความหาสิ่งที่มาคาดหมาย มารับรองใจ ความรับรองของกิเลส กิเลสรับรองตัวเอง

ความคิดของตัวเองรับรองว่าการปล่อยขั้นเข้ามานั้นเป็นสัจจะความจริง แต่มันไม่ใช่สัจจะความจริงเพราะอะไร เพราะอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นนั้นมันแก่นของกิเลส แก่นของกิเลสคือความยึดมั่นถือมั่นระหว่างใจกับขั้นมันจะยึดกันมาก ความยึดกันมาก เพราะขั้นนี้มันก็เทียบมาถึงกายด้วย นี่มันยึดโดยธรรมชาติของมัน

เพราะเราเกิดเป็นมนุษย์ มันเหมือนกับเป็นสิ่งที่ เป็นเนื้อเดียวกันมา สิ่งที่เป็นเนื้อเดียวกัน เพราะอะไร เพราะขั้น ๕ ธาตุ ๔ ขั้น ๕ นี้เป็นภพของมนุษย์จะมีธาตุ ๔ ขั้น ๕ โดยธรรมชาติ โดยสัจจะความจริง เพราะมนุษย์มีภพอย่างนี้ มนุษย์มีภพอย่างนี้มันก็เป็นเนื้อเดียวกันมาตลอด เพราะเราเกิดมาอย่างนี้

แต่เพราะเราเข้าใจธรรม เราเข้าใจธรรม เข้าใจโดยสุตมยปัญญา สุตมยปัญญาที่ว่าเราศึกษา มา สุตมยปัญญา จินตมยปัญญาแล้วก็เป็นภาวนามยปัญญา ในเมื่อเราทำภาวนากันอยู่จะให้ตามความเป็นจริง ต้องให้เป็นปัจจุบันธรรม ภาวนามยปัญญาเคลื่อนไปแล้วมันจะเป็นความจริงของภาวนามยปัญญา ภาวนามยปัญญาไปเป็นปัจจุบัน เป็นสมุจเฉทปหานขาดออกไปโดยสัจจะ

แต่ในการปล่อยวางมันไม่ใช่การขาดออกไปโดยสัจจะ การปล่อยวางออกไปเป็นการปล่อยวางโดยชั่วคราว การปล่อยวาง เพราะสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่น สิ่งที่เป็นเนื้อเดียวกัน มันต้องแตกสลายออกไปเพราะพลังงานที่เราเข้าไป เราพยายามส่งเสริมขึ้นไป ส่งเสริมขึ้นไปจากการวิปัสสนาของเรา ในเมื่อเราทำความสงบขึ้นมาแล้ว สงบนั้นเป็นพลังงานอันหนึ่ง ปัญญา เห็นไหม ขาดด้วยปัญญา ปัญญาอาศัยความสงบนั้น พลังงานตัวนั้น พลังงานส่งเสริมขึ้นมาให้ปัญญานั้นเคลื่อนออกไป

ความเคลื่อนออกไปของปัญญา ให้ระหว่างว่าปัญญาเข้าใจเรื่องกระดิ่ง ปัญญาเข้าใจเรื่องของขั้น ขั้นนี้เกิดดับๆ ขั้น ๕ นี้มีพญามารใช้มาเป็นประจำ พญามารอาศัยขั้น ๕ มา แล้วพญามารใช้มา แล้วพอขั้น ๕ เคลื่อนออกไป พญามารก็ตามออกไป ความเคลิบเคลิ้ม ความเป็นอดีตอนาคต ความไม่เป็นจริง ความเห็นไม่เป็นจริง

แต่ความรู้เท่า ถ้าความรู้เท่าอยู่มันก็ต้องปล่อย ความปล่อยอันนี้มันเป็นการปล่อยโดยปัญญาหมุนไป แต่มันปล่อยออกมาแล้ว มันปล่อยแล้ว คำว่า “ปล่อย” ปล่อยแล้วตามรู้ ความตามรู้ อันนั้นมันไม่เป็นปัจจุบัน มันเป็นอดีต เป็นอนาคตอยู่ อดีตอนาคตคือว่าความปล่อยแล้วไม่รู้ว่าจะปล่อย ต้องออกมาข้างนอกว่าสิ่งนั้นปล่อยหรือไม่ปล่อย

การเทียบเคียง ถึงว่าไม่เป็นปัจจุบัน เป็นอดีตอนาคต อดีตอนาคตมันปล่อยชั่วคราว เรา กำหนดตามรู้เข้าไป ตามรู้ ตามรู้ กระทบแล้วมันปล่อย มันปล่อย มันปล่อยนี่ ความปล่อยของที่ว่า ปล่อยอารมณ์ออกไป อารมณ์ไม่มี ความเว้งว่างความสุขก็เกิดขึ้นเหมือนกัน นั่นนะ มันไม่เป็น ปัจจุบันตรงไหน มันไม่เป็นปัจจุบันตรงที่ว่าขณะที่เป็นปัจจุบันต้องขาดพร้อมกันหมด ขาดพร้อม กันหมดแล้วความรู้เท่าจะรู้ในปัจจุบันนั้น รู้ในปัจจุบันนั้นถึงเป็นผลในปัจจุบันนั้น ถึงไม่ใช่เป็น การคาด ไม่เป็นการดันการเดา

ถ้าเป็นการดันการเดานี้มันไม่มีตัวนี้ มันเป็นการปล่อยๆ คำว่าปล่อยเข้ามาแล้วมีไม่มี อารมณ์...มันไม่มีอารมณ์ในเมื่อเราทำความสงบเข้ามา สมถกรรมฐานมันก็ไม่มีอารมณ์มาแล้ว สม ถกรรมฐานทำให้จิตนั้นสงบเข้ามา พอจิตสงบเข้ามามันก็เว้งว่าง ความเว้งว่างของใจอันนั้น นี่มัน เป็นผลที่มีขึ้นมาโดยธรรมชาติของใจ

ใจมีสุขมีทุกขนี้เป็นพื้นฐาน แล้วจิตนี้หรือใจตัวนี้เข้าไปเสวยกับความสงบขึ้นมา ความ สงบนั้นมันมีความเว้งว่างเป็นอารมณ์อยู่แล้ว เห็นไหม ความฟุ้งซ่าน ความฟุ้งซ่านทำให้เดือดร้อน ทำให้ฟุ้งซ่านออกไป ทำให้กระวนกระวาย ทำให้จิตนี้ไม่มีความสงบ ทำให้กระเพื่อมไป นี่จิตนี้ กระเพื่อมออกไปตามอารมณ์ทั้งหมดเลย แล้วสมถกรรมฐานกำหนดเข้ามา กำหนดเข้ามา จิตนี้ สัมผัสกับความสงบ ความสงบกับจิตนี้เป็นเนื้อเดียวกัน มันก็เว้งว่างอยู่แล้ว

การพิจารณาวิปัสสนาโดยมันปล่อยขอบกระดิ่งเข้ามา ความปล่อยเข้ามา ปล่อยเข้ามาแต่ตัว มคนั่นนะ ขาของมดปล่อยออกมามันตกอยู่ที่ไหนละ นั่นนะ มันยังมีตัวมด มีตัวปล่อย ตัวกระดิ่ง กับตัวมด เห็นไหม ชั้น ๕ คือขอบของใจก็เหมือนกัน เวลาปล่อยเข้ามามันไม่ปล่อยขาด ความไม่ ปล่อยขาดเพราะความเข้าใจไม่พอ พลังงานไม่พอ มันปล่อย ปล่อยเพราะพลังงานตามมา...ฟังนะ อย่าง ังตรงนี้ไม่ได้ ไหนว่ามีพลังงานแล้วทำไมพลังงานตามมาล่ะ? พลังงานคือว่าความ วิปัสสนาไป วิปัสสนา มรรค ธรรมจักรมันหมุนไป ความหมุนไปแต่มันไม่สมดุล ความไม่สมดุล ของปัญญา ความไม่สมดุลในมรรค ๘ นี้ เพราะอะไร เพราะความสุขเอาเผากินอยากได้ไว อยาก ได้ก่อน อยากรู้ก่อน อยากก่อน

ความอยาก เห็นไหม อยากตัวนี้เป็นอะไร? มันก็เป็นสมุทัย ความอยากในผลนั้น ถ้าความ อยากในผลนั้น ความอยากอันนั้นมันก็จินตนาการสร้างคอกให้กับใจตัวเองอยู่แล้ว ใจก็เข้าคอกนั้น พอเข้าคอกนั้นก็หมุนออกไป หมุนคือว่าความคิดมันก็หมุนออกไป นี่งานพลาดแล้ว

เพราะจุดของงานที่จะให้จุดของการทำงานนั้น ต้องวิปัสสนาตรงเข้าไประหว่างกายกับใจนั้น ระหว่างขอบกระดิ่งนั้น ที่ว่าให้ขั้น ๕ ให้เห็นสภาวะตามความเป็นจริง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป นี้เป็นอะไร? เป็นอนิจจัง ความเป็นอนิจจังในตัวของเขาที่เป็นอยู่ แต่วิปัสสนาไปเขาก็แสดงตัวให้เห็น การแสดงตัวให้เห็นคือว่าระหว่างตาของใจ ตาของธรรม วิปัสสนาไป ให้เกิดขึ้น ตั้งอยู่...ให้เห็นคือว่ามันไม่เป็นที่ควรที่จะพึงพาอาศัยได้ มันเป็นไตรลักษณ์ เพราะไตรลักษณ์มันเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป มันเป็นอนิจจัง

สิ่งที่เป็นอนิจจังสิ่งนั้นเป็นทุกข์ เพราะว่าไม่ใช่ที่พึ่ง สิ่งที่ไม่ใช่ที่พึ่ง การแสดงตัวของขั้นนี้ไม่ใช่ที่พึ่ง สิ่งที่พึ่งพาอาศัยไม่ได้เลย แต่ในเมื่อมันเกิดขึ้นมามันอยู่ด้วยกัน สิ่งที่อยู่ด้วยกัน เห็นไหม ระหว่างกายกับใจ กระดิ่ง มดกับขอบกระดิ่งมันอยู่ด้วยกัน สิ่งที่อยู่ด้วยกันแล้วก็คิดว่าสิ่งนี้จะพึ่งได้ ความเว้งว่างอันนั้นก็เป็ความเว้งว่างไปเถอะ ความเว้งว่างเพราะเป็นความสงบเข้ามา แต่มันพึ่งไม่ได้ นี่วิปัสสนาเข้าไป พลังงานเกิดตรงนี้ พลังงานเกิดตรงนี้ถึงได้ปล่อยตรงนี้ นี่พลังงานเกิด แต่มันไม่แก่กล้า

จิตนี้ต้องแก่กล้า ความดำริชอบ ความดำริในการใคร่ครวญนั้นต้องซ้ำเข้าไป ความซ้ำเข้าไป ไม่มีตรงซ้ำเข้าไป เพราะว่าความมกง่าย ความอยากได้ผลไวไว นี่เป็นค้นหา พอดัณฑาตัวนี้เกิดขึ้นมันก็เบี่ยงเบนประเด็น เบี่ยงเบนไปว่าเป็นผล พอเบี่ยงไปว่าเป็นผลนี้ทำให้การประพฤติปฏิบัตินั้นล้ม ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติขึ้นไปควรจะเป็นการทำงาน ควรจะได้มรรคได้ผลขึ้นมาในหัวใจดวงนั้น หัวใจดวงนั้นควรจะได้ประโยชน์ขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติ

ก็ประพฤติปฏิบัติขึ้นมาใช้แรงงานมหาศาลเลย ทุ่มทั้งชีวิตนะ ชีวิตนี้ทั้งชีวิตยกให้ มีอุปสรรคขนาดไหน สละได้ทั้งชีวิตนี้ แต่วิปัสสนาไปแล้วทำไมเอาความอยากได้ในการสุขเอาเผากิน ความมกง่าย ความอยากได้ก่อน ความซื่อก่อนขายใจ แล้ววิปัสสนาไป วิปัสสนาความอยากทำให้เบี่ยงเบนประเด็นออกมา ออกว่าอันนั้นเป็นผล อันนั้นเป็นผลก็ยึดผลนั้น ยึดผลที่ผิด

ขั้น ๕ ระหว่างกายกับใจก็ยังเชื่อไม่ได้ แล้วค้นหาความทะยานอยากที่อยากให้เป็นไปนั้น มันเป็นอะไร? มันเป็นที่เราสร้างขึ้นมามีเป้าหมายหนึ่ง พอสร้างขึ้นมามีเป้าหมายอีกเป้าหมายหนึ่ง ใจมันก็ออกไปอยู่ตรงนั้น

สร้างเป้าลวง พลังงานที่เราสร้างขึ้นมามี มรรคอรียสัจจังเราสร้างขึ้นมามี ควรจะสมุจเฉท ปหานกิเลส กลับสร้างเป้าลวง สร้างค้นหาความทะยานอยาก นี่เวลาเราประพฤติปฏิบัติไม่ใช่เรา

ประพฤติปฏิบัติไปแล้วมันจะเป็นธรรม ถึงว่าวิปัสสนาแล้วมันถึงไม่เป็นผล เพราะมีผลเกิดขึ้นมาไม่ได้ เพราะไม่เป็นปัจจุบัน ความปัจจุบันไม่มีหนึ่ง สอง ยังสร้างความหลอกลวงขึ้นมาให้กับใจ ขึ้นมากับใจ

พอสร้างความหลอกลวงขึ้นมากับใจขึ้นมาแล้ว เป้าหมายหนึ่งก็ว่าอันนี้เป็นผล แล้วยังกิเลสมันยังหลอกลวงไม่พอนะ ยังว่า ๑ ๒ ๓ ก้าวขึ้นไปเป็นขั้นๆ ขึ้นไปนะ ด้วยการก้าวเดินไป การก้าวเดินไปของใจที่ขอบกระดิ่งที่ไม่ได้สมุจเฉตปหานให้เป็นปัจจุบันธรรมเลยแม้แต่น้อย แล้วก็ก้าวเดินเป็นขั้นๆ ขึ้นไป นี่ตัดหาความทะยานอยาก

ความสุขเอาเผากิน ความสุขเอาเผากินมันถึงว่ามันไม่เป็นสมุจเฉตปหาน มดตัวนั้นไม่สามารถปล่อยขอบกระดิ่งออกมาได้ มันเป็นความซ้อนของมันไป มันละเอียด เงาม เงามซ้อนๆ เป็นขั้นๆ เข้าไป เงามของใจ เห็นไหม เงามของใจ แล้วใจดวงนั้น นี่มันถึงไม่มีปัจจุบันธรรมเข้ามา ระหว่างการปล่อยวาง ปล่อยอย่างไร

ขณะของจิตที่ปล่อยวางออกมาต้องมี จิตปล่อยวางออกมาเป็นขั้นเป็นตอน ขณะที่มีมันขึ้นไป นี่ไง คือว่า อิ่ม อิ่มอย่างไร ความอิ่มในอาหารนั้น อิ่มเป็นอาหารใช้ไหม แต่ในเมื่อเราไม่มีจะกินเลย เราก็พยายามสร้างภาพว่าเราอิ่ม เราอิ่ม อิ่มขึ้นมา นี่เงาของใจมันก็หลอกใจขึ้นมา แล้วก็สร้างภาพขึ้นมา สร้างภาพขึ้นมาเพราะอาการของใจ ใจนี้เวลาตกอยู่ในนรก ไฟนรกเผาไหม้ขนาดไหนมันก็ไม่เคยตาย ความอิ่มหรือความหิวของใจก็เหมือนกัน เราสร้างจินตนาการขึ้นมาแล้วมันเป็นไปได้หมด

อิมทิพย์ เห็นไหม เป็นพวกเทวดาเขานะอยู่ในสวรรค์ เขาอิ่มด้วยวิญญูณาหาร เขาอิมทิพย์ เพราะใจไม่เคยตาย ความจินตนาการว่าอิม คำว่า “อิมพอ” นี่เป่าลวงลวงให้ใจ ลวงไม่ลวงพอนะ ยังว่าผลเป็นอย่างนั้นแล้วมีความพอใจในผลของตัวเอง ว่าตัวเองมีผลของใจอยู่แล้ว นี่มันถึงไม่ได้ผลขึ้นมา ถึงไม่ได้ปล่อยสิ่งใดออกมาเลย นี่การประพฤติปฏิบัติในวงในของใจ ระหว่างใจ ระหว่างชั้น มันไม่ปล่อยชั้นจากข้างนอกเข้ามานะ ชั้นนอกนี่ กระดิ่งนี้ไม่ได้ปล่อยเข้ามา

กระดิ่งคือชั้น ๕ ที่ว่าครอบใจอยู่นี้ มดตัวนี้ไม่สามารถปล่อยเข้ามา แล้วจะไปวิปัสสนา ชั้นในชั้นในได้อย่างไร ชั้นในใจ ชั้นในก็ที่ว่าชั้นใน เป็นอสุกะอสุกัถ ความเป็นอสุกะอสุกัถในหัวใจนั้น อสุกะอสุกัถว่าพิจารณาอสุกะแล้ว ปล่อยอสุกะเข้าไปเป็นขั้นๆ เข้าไป ใจนี้มันก้าวเดิน ก้าวลวงไป ก้าวลวงไปจากสิ่งที่เป็นไปโดยสัจจะ โดยสัจจะใจนี้มันจะปล่อยจากข้าง

นอกเข้ามา ปล่อยจากข้างนอกเข้ามามันถึงจะเห็นจากภายในใจไหม อย่างบ้านทาสีไว้ ถ้าสีนั้นก็ติดอยู่มันก็เป็นสีนั้น ถ้าลอกสีออกถึงจะเห็นเนื้อในว่าข้างในนั้นเป็นอย่างไร

นี่ก็เหมือนกัน อากาของใจ ขอบของกระดิ่งนี้ไม่ได้สมุจเฉทปหานเข้ามาแม้แต่ชั้นตอนเดียว เอาแต่ความมั่งง่าย ความมั่งง่ายแต่ ๑ แล้วความมั่งง่าย ๒ ก็เกิดขึ้น ความมั่งง่าย ๓ ก็เกิดขึ้น ความมั่งง่าย ๔ ก็เกิดขึ้น เอาความมั่งง่ายนี้มาเป็นเครื่องดำเนินใจ เราประพฤตปฏิบัติมาเพื่อหวังผลหวังผลความเป็นจริงให้สลัดกิเลสออกไปจากใจ สාරอก คายกิเลสออกจากใจ

ถ้ากิเลสนี้ได้สාරอก คายออกไปจากใจ ใจนั้นจะเป็นอิสระเป็นเสรีขึ้นมา แล้วอาการของใจนั้นสื่อความหมายได้ จะสื่อว่าละชั้น ๕ นี้ละอย่างไร มคนี้ทั้งชั้น ๕ ออกมาทั้งอย่างไร มคจะทั้งชั้น ๕ ได้เพราะว่าชั้น ๕ นี้ มคอยู่กับกระดิ่งมันก็หมุนไป แต่ชั้น ๕ นี้มันอยู่ที่ใจใจไหม อยู่ที่ใจ เพราะใจนี้จับชั้น ๕ พอปล่อยชั้น ๕ เข้ามา ปล่อย ความปล่อยชั้น ๕ เข้ามามันก็เป็นอิสระเข้ามา อิสระเข้ามาแล้วตัวที่อิสระนี้มีกิเลสไหม

มันมีกิเลสอยู่ที่ใจ ใจปล่อยชั้น ๕ ปล่อยไปบ่อยๆ พอปล่อยชั้น ๕ ออกไป ปล่อยชั้น ๕ ออกไป ปล่อยชั้น ๕ นี้สละกระดิ่งออกไป สละกระดิ่งออกไป...ซ้า การไม่มั่งง่าย การไม่สุขเอาเผากิน ต้องอยู่ตรงนั้น จีกลงไปตรงนั้น ความคราดความไถต้องไถลงไปตรงนั้น ความไถไปตรงนั้นต้องใช้พลังงานอย่างมาก พลังอย่างมากเพราะอะไร เพราะว่ามันมีเจริญขึ้นแล้วเสื่อมลง พลังงานที่ใช้ไปแล้วมันจะไม่พอ มันจะไม่พอนี้มันจะถอยกลับมา

วิปัสสนาก็เหมือนกัน ถ้าปัญญานี้พอ พลังงานนี้พอ มันจะปล่อยออก ปล่อยนี่คือความว่าง ความว่างอันนี้มันยังต้องซ้า ซ้าลงไปตรงกระดิ่งนั้นเพราะอะไร เพราะความว่างนี้มันเป็นการปล่อยเฉยๆ แต่พญามารไม่ได้ปล่อยตาม ปล่อยเพราะพลังงานที่เราวิปัสสนาเข้าไป เราต้องซ้าเข้าไปอีก ซ้าเข้าไปอีก ซ้าเข้าไปจนกว่าพญามารนั้นจะยอมรับความจริง จนกว่ามคตัวนั้นจะเข้าใจด้วย ต้องให้มคตัวนั้นฉลาดขึ้นมาจะรู้ว่าอันนี้เป็นขอบกระดิ่งชั้นหนึ่งนะ มคนี้ต้องปล่อยขอบกระดิ่งโดยสติจะ

มคตัวนี้คือใจใจ ต้องวิปัสสนาจนให้ใจนี้ฉลาดขึ้นมา ให้ใจนี้เข้าใจตามความเป็นจริงว่าอันนี้มันเป็นเรื่องที่ฟังไม่ได้ กระดิ่งนี้ ชั้นนี้ มันเป็นเรื่องที่เกิดเป็นมนุษย์แล้วมันมีโดยธรรมชาติธรรมชาตินี้เราสื่อโดยอาหารที่เรากินขึ้นมามันมีประโยชน์มันก็มีโทษ ชั้น ๕ นี้เป็นการสื่อกัน

เป็นสิ่งที่ใช้ที่ใจที่ก้าวเดินตามขั้น ๕ นี้เป็นสิ่งที่เข้าใจตามโลกเขา ตามสัจจะที่มีอยู่ แต่สิ่งนี้เป็นแค่ปัจจัยเครื่องอาศัย ถ้าปัจจัยเครื่องอาศัยต้องสละทิ้ง

ทุกๆ คนไม่กล้าสละสิ่งนี้ออกเพราะกลัวสละแล้วไม่มีที่อยู่อาศัย เห็นไหม ทุกคนไม่กล้าทำลายดวงใจของตัวเอง เพราะว่าดวงใจนี้มีคุณค่ามาก คิดว่าดวงใจนี้มีคุณค่าแล้วจะถนอมดวงใจไว้ สละสิ่งข้างนอกออกมาแล้วมาอยู่ที่ดวงใจนั้น คิดว่าดวงใจนั้นเป็นผล แต่ดวงใจนั้นคือพญามาร มันสละขอบกระดิ่งเข้ามาแล้วต้องมาสละที่ใจนี้ ถึงต้องมีการวิปัสสนาซ้ำๆ ซากๆ จนกว่าใจนี้มันจะเข้าใจตามความเป็นจริง

ใจดวงนั้นคือมดตัวนั้นต้องฉลาดขึ้นมา ต้องเข้าใจสัจจะความเป็นจริงว่าสิ่งนั้นเป็นเครื่องอาศัย เครื่องอาศัยอาศัยชั่วคราว อาศัยเพราะเรามีร่างกาย มีขั้น ๕ มีจิต มีธาตุ ๔ อยู่ ก็อาศัยเป็นชั่วคราว แต่จริงๆ แล้วธรรมสามารถปล่อยวางได้ มันมหัศจรรย์ตรงนี้ไง

ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้มหัศจรรย์ มหัศจรรย์ตรงที่ว่า สละทิ้ง สละขาดออกไปแล้วยิ่งเพิ่มมากขึ้น เหมือนกับการอุทิศส่วนกุศล ยิ่งอุทิศส่วนกุศล ยิ่งแผ่ส่วนกุศลออกไปมันจะกว้างขวางออกไปตลอดเวลา การสละออก การให้ทำไมมันเพิ่มมากขึ้น? เพราะมันเป็นนามธรรม สิ่งที่เป็นนามธรรมนี้ทบทวนทวิคุณ

ความฉลาดของใจก็เหมือนกัน ความฉลาดของใจมันจะปล่อยให้ใจนั้นสละทิ้ง นิมิตตัวนั้นฉลาดขึ้นมา เข้าใจขึ้นมา ซ้ำ ซ้ำ ต้องซ้ำ ไม่ซ้ำมันจะฉลาดขึ้นมาได้อย่างไร เราจะเอามันสมองยึดเข้าไปในหัวของมดนั้นหรือ มดนั้นมันเป็นสิ่งแค่อุปมาอุปมัยเท่านั้น

ใจนี้ก็เหมือนกัน เราต้องเอาธรรมนี้เข้าไปป้อนบ่อยๆ เห็นไหม ปัญญาธรรม สมถธรรมคือความเข้าใจ คือความสงบเข้ามานั้นคือสมถธรรม เราก็สร้างขึ้นมาจากจิตนั้นสงบควรแก่การงาน เรายกขึ้นวิปัสสนาแล้ว ความวิปัสสนานั้นก็ต้องซ้ำ ซ้ำนี้คือการยึดเอาสมองเข้าไปให้กับใจดวงนั้น เอาสมองคือเอาความฉลาด เอาปัญญาเข้าไปให้กับใจดวงนั้น จนใจดวงนั้นได้รับการวิปัสสนาซ้ำแล้วซ้ำเล่า ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ด้วยความไม่สุขเอาเผากิน

สุขเอาเผากินสร้างผลขึ้นมา สร้างเหตุขึ้นมา สร้างต้นหากความทะยานอยากขึ้นมาให้หลงประเด็นว่าสิ่งนั้นเป็น เพราะสิ่งที่เป็นนามธรรม มันค้นเคา มันคาดการณ์ได้ทั้งนั้น แต่สัจจะความเป็นจริง ถ้ามีสัจจะความเป็นจริงพอแล้วมันจะปล่อย คำว่า “ปล่อยขาด” ไม่ใช่ปล่อยอย่างที่ปล่อย

เข้ามา ปล่อยเข้ามานี่ปล่อยชั่วคราวเข้ามา แต่มันยังมีความโง่งอยู่ มีอุปาทานอยู่ ปล่อยเดี๋ยวมันก็ยึดอีก

แต่การวิปัสสนาซ้ำ ซ้ำ ซ้ำ ซ้ำคือการเข้าไป แล้วจะปล่อย ปล่อย ถ้าซ้ำขนาดไหน ปัญญาพลังงานพอ คือสมณะพอ การใช้พลังงานเข้าไปแล้วต้องกลับมาทำความสะอาด การกลับมาทำความสะอาดขึ้นมา เพิ่มพลังงานขึ้นมา สัมมาสมาธิเพื่อหนุนให้มรรคเคลื่อนไป ความคำริชอบคือปัญญาที่หมุนไป ถ้าสมาธิไม่พอ ความหมุนออกไปนั้นมันหมุนเข้าไปไม่เต็มที

หมุนไม่เต็มทีมันก็ปล่อย ปล่อยด้วยความปล่อยแบบไม่เด็ดขาด มันปล่อยแบบการเหนียวรั้ง ปล่อยแบบสิ่งที่มันยังมีสิ่งเกาะเกี่ยวอยู่กับใจ เห็นไหม มดกับกระดิ่งเกาะเกี่ยวกันอยู่ ใจกับขันธ ๕ เกาะเกี่ยวกันอยู่ ต้องวิปัสสนาซ้ำเข้าไป หมุนเวียนไป หมุนเวียนไป อันนี้คือการให้ปัญญา

การเบิกตาของใจ ให้ตาของใจเห็นตามสัจจะความเป็นจริงนั้น จนซ้ำเข้าไป จนถึงกับจุดของความเสมอภาค ความเสมอภาค ความเป็นภราดรภาพ ความเสมอกันระหว่างกิเลสกับธรรมทุกอย่างรวมกันเสมอกันแล้วปล่อยออกขาดเป็นปัจจุบันธรรม มันจะเห็นเดี๋ยวนั้นว่าขันธเป็นขันธ

ขันธคือกระดิ่งเป็นกระดิ่ง มดเป็นมด ไม่เกี่ยวกัน กระดิ่งกับมดได้แยกออกจากกันแล้ว ความรู้สึกผูกมัดกันระหว่างกระดิ่งกับมดตัวนั้นแยกออก คือทุกข์แยกออกไป กระดิ่งเป็นกระดิ่ง มดเป็นมด สิ่งที่ยึดมั่นถือมั่นหลุดออก ต้องเป็นปัจจุบันธรรมขณะของจิตจะเห็นตามความเป็นจริงว่าสิ่งนั้นแยกออกไป นี่ถ้าขณะจิตตรงนี้มี ความเข้าใจนี้มีอันนี้คือสมุจเฉทปหาน คือเป็นความจริงของระหว่างมดกับกระดิ่งปล่อยขอบออกชิ้นหนึ่ง แต่ขอบของกระดิ่งมันก็มีเป็นหลายชั้นเข้าไป นี่จิตจะปล่อยเข้ามาตามความเป็นจริงด้วยความไม่สุขเอาเผากิน

ความสุขเอาเผากินนั้นมันเป็นการทำให้การประพฤติปฏิบัติของเราไม่สมกับผู้ปฏิบัติธรรม ไม่สมควรแก่ธรรม เป็นการปฏิบัติธรรมแล้วคาดหมายเดาธรรม ดันเดาธรรมเข้าไปเป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป ความปฏิบัติธรรมแล้วคาดแล้วหมายมันก็มีผลในการคาดการณ์ เพราะใจนั้นมันพัฒนาขึ้นมาจากการปกติที่ไม่เคยรู้สิ่งใดๆ ในโลกนี้ รู้สิ่งใดๆ ในวงของธรรม เพราะเราเข้ามาประพฤติปฏิบัติ จิตมันสงบขึ้นมาแล้วมันจะรู้ความเว้งว้างของใจนั้น จะคาดการณ์ตามเข้าไป คาดหมายตามเข้าไป

แต่ปัจจุบันธรรมที่เข้ามาปฏิบัติเข้ามาด้วยใจอันนี้ มันจะปล่อยเข้ามาตามความเป็นจริงแล้ว เป็นปัจจุบันธรรมแล้วจบกระบวนการ รู้จบกระบวนการ แต่การคาดการหมายนั้นรู้ไม่จบ กระบวนการ รู้ครึ่งหนึ่งของกระบวนการนั้น กระบวนการของอริยสังขาร ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นิโรธคือความดับทุกข์ ถ้านิโรธดับ ดับด้วยมรรค ดับอย่างไร ถ้านิโรธขึ้นมาปล่อยวางตามความเป็นจริง ขณะของจิตมันจะรู้เข้าตามอริยสังขาร

อริยสังขาร ทุกข์ สิ่งทีหลุดออกไป ความยึดมั่นถือมั่น สมุทัย ความหลง ความไม่เข้าใจ คือความโง่ ความจินตนาการที่ว่าเป้าหมายหลอก เป้าหมายลวง นี่สมุทัยทั้งหมดเลย มันหลุดออกไป สมุทัยหลุดออกไปทั้งหมด เกิดความดับคือนิโรธ ดับหมดด้วยมรรคอริยสังขาร นี่จะเห็นตามความเป็นจริงอันนั้น

ถึงว่า ชั้นนี้เป็นชั้น ภาระดั่งเป็นภาระดั่ง มดเป็นมด สมุทัยหลุดออกไปเป็นสมุทัย ความทุกข์ มันหลุดออกไป นี่ขณะของจิตจะเข้าใจตามความเป็นจริง อันนี้เป็นปัจจุบันธรรม ปัจจุบันธรรมอันนี้เกิดขึ้น พอปัจจุบันนี้เกิดขึ้น นี่คือธรรม นี่คือเข้าถึงสังขารความจริง นี่คือความที่ว่าการประพฤติปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ความสมควรแก่ธรรมย่อมนำเข้าไป มันจะย่อมนำเข้าไปเรื่อย ย่นเข้าไปเรื่อย ขอบของกระดิ่งจะมีมากขึ้น ต้องหากระดิ่งใหม่ หากกระดิ่งเข้าไปเรื่อยๆ จนเข้าไปถึงตอของจิต ตอของจิตนั้นก็เป็นส่วนละเอียดอ่อนเข้าไปๆ เป็นชั้นๆ เข้าไป แต่ไม่มีการสึกเอาเผากินแต่ละชั้นตอน สุกเอาเผากินมันก็เป็นการตั้งกระบวนการนั้นไม่จบ ไม่เคยจบแม้แต่กระบวนการเดียว มีเบงก์ก็มีเบงก์ปลอม มีเบงก์แท้ มีเงินแท้ขึ้นมา ถึงจะใช้หนี้ได้ตามกฎหมาย ใช้หนี้ได้ตามกฎหมายก็สละออกเป็นชั้นเป็นตอนเข้าไป

แต่มีของเทียมขึ้นมา ธรรมเทียม ธรรมะที่เราตั้งขึ้นมาเทียม กระบวนการนั้นมันเป็นไปได้ ไม่ได้ พอกระบวนการเป็นไปไม่ได้ มันก็วิบัติสลายเข้าไปเป็นชั้นเป็นตอนเข้าไปเหมือนกัน ชั้นตอนด้วยกระบวนการที่ไม่เคยสำเร็จแม้แต่กระบวนการเดียว ผลนั้นถึงไม่มี บริษัทนั้นล้มละลาย ผู้ที่ปฏิบัติมันได้แต่สักแต่ว่าทำ สักแต่ว่าประพฤติปฏิบัติขึ้นมา แต่ธรรมที่จะมาชำระในหัวใจของตัวเองไม่เป็นสังขารความจริง ความสุข ความอึด ความเสมอภาคที่ว่าอึดแท้ๆ ถึงไม่เคยสัมผัสความอึดนั้น ความไม่สัมผัสความอึดนั้น ถึงถือความอึดนั้นออกมาไม่ได้ ไม่สามารถถือความอึด

อืม คำว่า “อืม” อืมนี้เป็นสมมุติ เวลาพูดคำว่าอืมกันนี้ คำว่าอืมเป็นสมมุติ แต่เราก็ใช้ พอมี คำว่า “คนหนึ่ง” ผู้ปฏิบัติธรรมขึ้นมา แล้วสื่อคำว่าอืมขึ้นมา เราก็คงคิดว่าสิ่งนั้นเป็นความจริงหรือ เขาอืมด้วยความสุขเอาเผากิน เห็นไหม อะไรก็ไม่รู้ยัดเข้าไปในท้องขึ้นมาจะเป็นอาหารหรือไม่ เป็นอาหาร ก็ไม่รู้ ยัดเข้าไปว่าเป็นความอืม แล้วมันอืมจริงไหม นั่นนะมันเป็นสมมุติ ความที่เป็น สมมุติ สมมุติจินตนาการอย่างไรก็ได้

แต่ถ้าสิ้นกระบวนการแล้วนี้ ความอืมของสิ้นกระบวนการ อืมนั้นเป็นผล...วางไว้ เหตุละ เหตุ ผลใจ เหตุขึ้นมา ผลนั้นวางไว้ แล้วสาวไปหาเหตุสิ ถ้าไม่จบกระบวนการจะสาวไปหาเหตุได้ อย่างไร

คนจบกระบวนการนั้น คนสร้างคนขึ้นมา บุคคลที่สร้างฐานะขึ้นมาจากผู้อยู่เปลี่ยนแปลงเสียจนเป็นผู้ที่เข้มแข็งขึ้นมา ทำไมจะบอกไม่ได้ว่าเราเริ่มต้นออกกำลังกายอย่างไร เราเริ่มต้นพื้น ร่างกายเราอย่างไร จากผู้อยู่เปลี่ยนแปลงถึงกลับมาเป็นบุคคลปกติขึ้นมาได้ มันพูดได้ทั้งนั้นแหละ ถ้าเรากระบวนการที่เราสร้างขึ้นมาเอง กระบวนการที่บุคคลผู้นั้นเป็นผู้ที่รู้ขึ้นมาเอง ใจที่มันง่อย เปลี่ยนเสียใจ ใจที่มันง่อยเปลี่ยนแปลงที่หมุนไปตามกระดิ่งนั้น ึ่งง่อยเปลี่ยนแปลงแล้วมันก็หมุนอยู่ อย่างนั้น แล้วมันจะว่ามันพัฒนาขึ้นมา มันจะพัฒนาขึ้นมาได้อย่างไร

เปรียบเทียบความอืมเหมือนกันเลย คำว่าอืมๆๆ อืมของเขาเป็นอืมของเขา อืมของผู้ที่ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม อันนี้เป็นอืมอีกอืมหนึ่ง คนละอืม อืมตามสมมุติ อืมตามสัจจะตาม ความเป็นจริง นี้วิปัสสนาขึ้นมา มันถึงต้องวิปัสสนาขึ้นมาเป็นชั้นเป็นตอนขึ้นไปเป็นชั้นเป็นตอน ขึ้นไปนะ ถึงจะเป็นที่สิ้นสุดแห่งธรรมใจ เอโก ชัมโม ถึงจุดของธรรมนั้น ธรรมนั้นยังแปรสภาพ อยู่ ถ้ายังไม่หยุดอยู่ตรงนั้น ยังเป็นไป เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะที่ว่าวัฏฏวน ขอบของกระดิ่งที่หมุน ไปใน ๓ โลกธาตุนี้ เวียนไปไม่มีที่สิ้นสุด ประพฤติปฏิบัติธรรมขึ้นมา ภพชาติสั้นเข้ามา สั้นเข้ามา อย่างนี้ ภพชาติจะสั้นเข้ามาโดยสัจจะความเป็นจริง

ถ้าเราประพฤติปฏิบัติไม่สามรถจบกระบวนการแล้วเราเข้าใจเอง คิดดูสิว่าคนเรา ประพฤติปฏิบัติธรรมมาแล้วจะหลงไหลขนาดไหน เราประพฤติปฏิบัติธรรม เราประพฤติปฏิบัติ ธรรมแต่เริ่มต้นนะ เราประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่ออะไร? เพื่อชำระสะสาง เพื่อจะให้เป็นคนหูตา สว่าง เพื่อจะเข้าถึงธรรม เพื่อถึงสัจจะความจริงนั้น แล้วประพฤติปฏิบัติธรรมไป

ยังเป็นผู้ที่ว่า งามายมัวเมาอยู่กับสัจจะ มัวเมากับสิ่งที่กิเลสสร้างขึ้นมา มัวมานะ สิ่งนั้น กิเลสสร้างขึ้นมาหลอกใจอีกชั้นหนึ่ง เราเป็นผู้ที่ปฏิบัติ แล้วกิเลสก็ยังสร้างว่าให้สิ่งที่ปฏิบัตินั้น เป็นผล เป็นผล เป็นผลที่ว่าได้สมควรแก่กรรมแล้ว แต่มันเป็นจริงไหม? มันถึงมลายไป งามายไป

ชีวิตนั้นกับชีวิตที่ว่าคนที่ยังไม่ประพฤติปฏิบัติ ยังอยู่เริ่มต้นที่ว่าชีวิตนี้เวียนในวัฏวน นี้เอามาเทียบกันดู เราต้องเทียบให้เห็นว่าคนที่ประพฤติปฏิบัติเหมือนกับคนที่ร่างกายปกติ หรือก้าวเดินไป ถึงจะเล่นกีฬาไม่เป็น ร่างกายแข็งแรงอยู่ เล่นกีฬาไม่เป็น ฝึกฝนมันก็เล่นได้ เพราะร่างกายปกติ

แต่คนที่หลงไหลไปนี้จะเอามาฝึกฝนได้อย่างไรในเมื่อเขาหลงไหลไปแล้ว ใจเราเป็นอย่างนั้นไหม ใจของเราประพฤติปฏิบัติแล้ว ใจของเราจะให้งามายไปอย่างนั้นไหม ถ้าไม่ให้งามายอย่างนั้นต้องตั้งสติสัมปชัญญะขึ้นมา แล้วไม่สุขเอาเผากิน ไม่ยอมสุขเอาเผากินลัดชั้นลัดตอนขึ้นไปแล้วสร้างเป้าหลอกเป้าลวงขึ้นมาในหัวใจของเราละ เราสร้างเป้าขึ้นมาเอง

เป้าหมายของอริยสัจ เห็นไหม ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ต้องให้รู้ตามความเป็นจริง ในกาย เวทนา จิต ธรรม ไม่ใช่ในเป้าหมายที่ตัวเองคาดหมายขึ้นมา ในกาย ในเวทนา ในจิต ในธรรมที่เห็นหลุดชำระออกไปจากใจ ใจ เห็นไหม ใจที่ฉลาดขึ้นมา จากมดตัวนั้นที่ฉลาดขึ้นมา ฉลาดขึ้นมา ปัญญาจะเกิดขึ้นได้ไง ปัญญาจะเกิดขึ้นได้

สุดมยปัญญาคือการใคร่ครวญการศึกษาเล่าเรียนมา การฟังธรรมนี่ก็เป็นสุดมยปัญญา จินตมยปัญญา เราภาวนาขึ้นไปจินตมยปัญญาจะเกิดขึ้น เราพยายามทำขึ้นไป ภาวนามยปัญญามันเกิดขึ้นมาด้วยปัจจุบันนั้น ถ้าภาวนามยปัญญาหมุนเคลื่อนไปๆ ภาวนามยปัญญานั้นมันก็ไม่เป็นปัจจุบันธรรม แต่ภาวนามยปัญญานั้นก็มีพลังงานเพราะว่าเราสร้างขึ้นมา นี่มันปล่อยได้อย่างนั้น แต่ปล่อยไม่ขาด กระบวนการนั้นไม่จบ นี่ปัญญาที่เราสร้างขึ้นมา ปัญญาที่เราสร้างขึ้นมา สร้างให้ใจนั้นฉลาดขึ้นมาๆ ฉลาดขึ้นมาเพื่อชำระและยกตนขึ้นมา

คนที่ว่าอยู่สูงอยู่ต่ำ นี่ใจเรายกขึ้นมา ยกขึ้นมาเรื่อยๆ ใจเรายกขึ้นมา ยกขึ้นมา ยกขึ้นมา ภาพภูมิของใจ ความเจริญของใจ ใจนี้อยู่ในร่างกายใดละ ก็ใจดวงนั้นประเสริฐขึ้นมา ประเสริฐขึ้นมา ถึงว่าผู้ใดเฉยๆ ผู้ใด เพราะสิ่งนี้เสมอกัน การที่มีกายกับใจนี้เสมอกัน ความเสมอกันเกิดมาเป็นมนุษย์ มันประเสริฐ ประเสริฐตรงนี้

มนุษย์ที่ว่ามนุษย์ประเสริฐ มนุษย์ประเสริฐ มนุษย์ประเสริฐเพราะเกิดเป็นมนุษย์นี้หนึ่ง เพราะมีบุญกุศลสร้างให้เกิดเป็นมนุษย์หนึ่ง หมุนวนในวัฏฏานี้ก็เป็นมนุษย์ขึ้นมา เป็นผู้มีอิสรเสรี ขึ้นมาหนึ่ง แล้วใจที่พัฒนาขึ้นมา ใจที่พัฒนาขึ้นมาในร่างของมนุษย์ มนุษย์นั้นประเสริฐขึ้นมาอีก ขึ้นหนึ่ง เห็นไหม มนุษย์ที่ประเสริฐ ศาสนาที่ประเสริฐ ใจที่ประเสริฐ ประเสริฐเพราะว่าความมี สติ ความใคร่ครวญของตน ไม่ใช่ว่าก้าวเดินไปด้วยการก้าวเดินไปโดยพรวดพราดก้าวเดินไป

การก้าวเดินไปด้วยการพรวดพราดของหัวใจ ความมั่งง่าย ความมั่งง่ายถึงเป็นผลร้ายกับ การประพฤติปฏิบัติพอสมควร จะว่าไม่สมควรว่าเป็นผลร้ายการประพฤติปฏิบัติมากก็ได้ ถ้าเรา ก้าวด้วยการพรวดพราดขึ้นไป ด้วยความอยากได้ผลไวไว ธรรมดาของการวิปัสสนาขึ้นไป จิต พัฒนาขึ้นมามันก็เสื่อม มันก็เสื่อม

สัจจะมันมี ๒ ชั้น ชั้นหนึ่งมันมีอยู่ตามความเป็นจริงที่มันเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไป แต่เราไม่ เคยสนใจ เราปล่อยให้ชีวิตนี้ล่วงไปวันหนึ่งๆ เราไม่ได้สังสารตัวเราเอง ถ้าเราว่าเราสังสารตัวเรา เอง เราต้องหาทางออกแล้ว ไม่อย่างนั้นมันยังวนอยู่ในวัฏฏะ วัฏฏะนี้หมุนเคลื่อนไปๆ เราก็มวน ไปตามวัฏฏะนั้น นี่ชีวิตนี้หมุนไปตามนั้น

แล้วพอมานประพฤติปฏิบัติ มันหมุนอีกชั้นหนึ่ง ชั้นที่จะหมุนออกไป หมุนไปซ่ายกับหมุน ไปขวา หมุนไปซ่ายกับหมุนไปในวัฏฏาน หมุนไปขวา หมุนเข้าธรรม หมุนเข้าธรรม เข้าหาธรรม นี้กว่าจะเป็นของสะดวกสบาย หมุนเข้าธรรมคิดว่าเข้าธรรมแล้วธรรมจะเกิดขึ้น โดยอัตโนมัติ มัน เป็นไปไม่ได้ หมุนเข้าธรรมนี่คือนักรบ คนที่จะรบกับกิเลส คนที่จะชนะกิเลส จะเอาความมั่งง่าย มาจากไหน เห็นไหม มันถึงต้องตั้งสติสัมปชัญญะแล้วเตือนตนอยู่ตลอดเวลา แล้วก้าวเดินไปด้วยความวิริยอุตสาหะ นี่คือนมรรค

มรรค มรรคคือการทำงานชอบ การงานนั้นชอบ การงานนั้นชอบนี่มันเป็นผลหลายชั้นนะ การงานนั้นชอบ งานอะไร? งานของใจ งานของสมณะ งานของสมณะคือเปลี่ยนใจจากโลกียะ เป็นโลกุตตระ งานของสมณะเพื่อหาเครื่องมือคือสัมมาสมาธิขึ้นมา หมุนขึ้นมาให้ปัญญานี้เป็น ภาวนามยปัญญา ถ้าไม่มีสัมมาสมาธิหมุนขึ้นมาให้ภาวนามยปัญญา มันเป็นโลกียปัญญา โลภีย ปัญญา เห็นไหม จินตนาการไป จินตมยปัญญาหมุนขึ้น หมุนไป หมุนไป

ถึงว่างานชอบนี้งานอะไร งานชอบนี้สำคัญมาก งานธรรม สมถธรรม สมถธรรมเพื่อยกใจ ให้ขึ้นมาเป็นภาวนามยปัญญา นี่ถ้าเกิดภาวนามยปัญญา เกิดเป็นภาวนามยปัญญาเพราะอะไร

ความคำริชอบ งานชอบ งานนั้นปล่อย ปล่อยจากอารมณ์โลก ปล่อยจากโลกียะ ปล่อยจากโลกิยา
 รมณ์ ปล่อยจากวิถวนจากขอบกระดิ่งของวิถุณะ เข้ามาหาขอบกระดิ่งของชีวิต สัจจะในอริยสัจนี้
 ในกาย ในจิตที่มีชีวิตนี้ ชีวิตนี้หนึ่งชีวิตคือการเกิดเป็นมนุษย์นี้ นี่ขอบของกระดิ่งแคบเข้ามา
 จากวิถวนนั้น หาขอบกระดิ่งอันนี้ให้พบ

ถ้าหาขอบกระดิ่งอันนี้ นี่แยกออกขวา แยกออกวิปัสสนา แยกออกกรรม ยกขึ้นวิปัสสนา
 ได้ มันก็เป็นไปได้ ความเป็นไปได้ก้าวเดินโดยความเป็นจริง ก้าวเดินไป ก้าวเดินไปก้าวเดิน
 ออกไป นี่งานจะละเอียดขึ้นไป

จากสมณะเป็นวิปัสสนา จากวิปัสสนาแล้วก็ต้องเป็นวิปัสสนา วิปัสสนาจนกว่าวิปัสสนา
 นั้นจะออกมาเป็นงานชอบ ถ้าเป็นงานชอบมันก็รวมหมด เห็นใหม่ งานชอบ งานอย่างหยาบๆ
 งานอย่างต่อสู้อย่างที่สำเร็จสิ้นงานนั้น นี่การงานชอบใจ งานก็เป็นขึ้นเป็นตอนขึ้นไป
 ไม่ใช่ว่าเป็นงานแล้วจะเป็นงานอันเดียวกันทั้งหมด เห็นใหม่ ความคำริชอบ ความเห็นชอบ ความ
 เพียรชอบ ชอบหมดอันนี้คือฝ่ายมรรค นี่เป็นฝ่ายมรรค

เพราะค้นหาความทะยานอยากที่ว่าสุกเอาเผากิน นี่ยังมีฝ่ายมรรค ฝ่ายมารคือในวิปัสสนา
 นั้นก็มีมารเลี่ยม มารสอดเข้ามาตลอดเวลา นี่การออกไปทางขวาแล้ว หมายถึงว่ามันยังต้องมีพญา
 มารตามไป เพราะพญามารนั้นอยู่ที่จุดของใจนั้น ใจ อยู่ที่ตัวคนนั้น ตัวคนนั้นมันมีส่วนอยู่แล้ว มัน
 ไม่รู้เพราะพญามารนี้อยู่เฉยๆ แล้วก้าวเดินไป ไต่ขอบกระดิ่งไป เราว่าเราเป็นงาน เป็นงานตลอด
 นี่มันมีอยู่ในตัวมันเองโดยธรรมชาติ

เพราะมีกิเลสมีกรรมถึงได้เกิดขึ้นมา กรรมนี้มีทุกดวงใจ คนที่เกิดขึ้นมาทุกคนมีกิเลส
 ทั้งหมด แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ไม่มีกิเลสทำไมนาง
 พิมพามีราหูหลุดออกมาล่ะ เห็นใหม่ การเกิดทุกดวงใจมีกิเลสทั้งหมด ถึงมดตัวนั้นมีพญามารซ่อนตัว
 อยู่ในมดตัวนั้น ในใจจิตเดิมแท้ที่ส่องใสที่สัมผัสกับขอบของกระดิ่งนั้น นี่พญามารอยู่ในนั้น การ
 ประพฤติปฏิบัติมันยาก ยากตรงนี้ ยากตรงเพราะพญามารนี้อยู่ที่กลางหัวใจ อยู่ที่ส่วนที่ลึกกลับที่สุด
 ของการประพฤติปฏิบัติมัน ถึงได้เบี่ยงเบนการประพฤติปฏิบัติมันให้ไขว้เขวออกไป

การประพฤติปฏิบัติถึงไขว้เขวออกไปแล้ว ถ้าเราไม่รอบคอบ ไม่ละเอียดรอบคอบกับการ
 ประพฤติปฏิบัติของเราเอง มันเป็นการสร้างผลขึ้นมาด้วยการทำเหนื่อยแล้วมันควรจะได้ผลตาม
 ความเป็นจริง มันเลยได้เป็นค้นหาความทะยานอยากอันนั้นมา แล้วก็จะเสื่อมไป สิ่งนั้น ผลอันนั้น

เป็นผลเทียมๆ เป็นของที่เทียมๆ ของที่เทียมๆ แล้วต้องแปรสภาพแน่นอน สิ่งที่เป็นธรรมนี้ สัพพะ
 ธรรมา ยังเป็น อนตฺตา เลย

เว้นไว้แต่อกุปกรรม อกุปกรรมคือสมุจเฉตพหุตามสัจจะความเป็นจริงเป็นอกุป
 ธรรมแล้วไม่มีการแปรสภาพอีก เจริญขึ้นอย่างเดียว จะต้องเจริญขึ้นไป ภพชาติสิ้นเข้าแล้ว แล้ว
 เจริญขึ้นไปข้างหน้า กับสิ่งที่ปลอมแปลง สร้างภพขึ้นมาขึ้นมาเพื่อจะได้ให้ได้ผล ให้ใจนั้นเป็น
 อิศรเสรีจากพญามารนั้น การสร้างขึ้นมาแล้วยังสร้างให้มัวเมาหลงไหลสิ่งที่เป็นอวิชชาเข้าไป
 อีกนะ มารหลอก ๒ ชั้น ๓ ชั้น

ถึงว่า อยู่ที่ไม่มันง่าย การประพฤติปฏิบัตินี้มันเป็นของยากโดยธรรมชาติของมันอยู่
 แล้ว งานใดๆ ในโลกนี้ไม่มีงานใดเลยที่จะหนักเท่ากับการชำระกิเลส เพราะกิเลสนี้เป็นแก่นของ
 ใจ พญามารนี้อยู่ในดวงใจของเราอยู่แล้ว เห็นไหม อยู่ในดวงใจของเรา แล้วเราจะพยายามเข้าไป
 ทำลาย ทำลายพญามารที่อยู่ในดวงใจของเรา กิเลส ความต่อต้านมีโดยธรรมชาติของมัน ความ
 ต่อต้าน แต่เพราะเราเชื่ออะไร

เราเกิดมาพบพระพุทธศาสนาที่ประเสริฐสุด องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เจ้าชาย
 สิทธัตถะที่ว่ามีกิเลสๆ นั้นเป็นผู้บุกเบิก เป็นศาสดาองค์เอก ถึงจะมีกิเลสอยู่ในหัวใจก็ยังเป็นผู้ที่ไม่
 มีคำรับตำรา ก็ยังหาทางแสวงหาทางออกได้ แสวงหาทางออกเอง แล้ววางธรรมะไว้ให้เราสาวกะ
 สาวกผู้ติดตามนี้เชื่อในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นี้จะก้าวเดินตามออกไป

สิ่งที่จะทุกข์ยากขนาดไหนมันไม่สุดวิสัยของดวงใจที่ไร้ธรรม มันจะสุดวิสัยกับดวงใจที่
 มีขอบที่ไม่ปรารถนา ดวงใจเหมือนกัน ถ้ามีดวงใจกับพื้นที่ให้ธรรมนี้เข้าไปในใจนั้นได้ สัมผัส
 กับใจนั้นได้ พื้นที่ที่จะสัมผัสธรรมที่จะเก็บธรรมคือดวงใจดวงนั้น แต่ดวงใจนั้นมีขอบ ดวงใจ
 นั้นปฏิเสธธรรมแต่เริ่มต้น พญามารก็เลยอ้อมเอมแปรปรวนคิดว่าดวงใจดวงนี้อยู่ในอาณาเขตเด็ดขาด แต่
 ดวงใจไหนมีมารอยู่ เพราะกิเลสพาเกิด มีมารอยู่ในหัวใจนั้น

แต่เพราะความเชื่อมั่น ความเชื่อมั่นในศาสดาองค์เอก ความยึดมั่นในศาสดาของเรา ความ
 ยึดในผู้ที่เป็นพยานกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอรหันต์ต่างๆ ที่ว่าสำเร็จออกไป เช่น
 พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระยสะที่ก้าวเดินตามไปๆ ในปัจจุบันนี้ครูบาอาจารย์ก็ก้าวเดิน
 ตามไป แล้วเราก็ยังอยู่ในปัจจุบันนี้ ในปัจจุบันที่ว่ามีครูบาอาจารย์ขึ้นนำในทางที่ถูกต้อง

แต่กิเลสในหัวใจจะชี้นำในทางพอใจของมัน เอาแต่ความมักง่าย เอาแต่ความก้าวเดินไป ตามความพอใจของตัวเอง ก้าวเดินตามความพอใจ แล้วก็สร้างว่าเป็นผลขึ้นมาๆ นั่นนะเป็นความลุ่ม หลงที่น่าสลดสังเวช เป็นความลุ่มหลงของใจดวงนั้นนะ ใจดวงนั้น ที่ว่ามีคบอด ปฏิเสธธรรมขึ้นมาแล้วมันก็ยังคบบอดปฏิเสธธรรม เขาไม่ได้ทุ่มเททั้งชีวิตมาเพื่อปฏิบัติธรรม

นี้ทุ่มเทมานี้เหนื่อยแสนเหนื่อย ประพฤติปฏิบัติขึ้นมาแสนปฏิบัติ แต่ทำไมปฏิบัติมาแล้ว ให้ความความลุ่มหลงอันนั้นสร้างเป่าลวงขึ้นมาว่าอันนั้นเป็นธรรมละ นี่มันนำคิดตรงนี้ใจ ใจดวง ของเรามันต้องตั้งใจให้คินะ ใจของเราเองจะก้าวเดินไปทางไหน จะก้าวเดินไปตามทางที่ว่าถึง ที่สุดแห่งวิมุตติหลุดพ้น จิตดวงนั้นอิมเมจกระบวนการของธรรม อันนี้เป็นสุขมาก

วิมุตติสุข ไม่มีในโลกนี้ รสของธรรมทั้งหมดที่สมาธิธรรมเข้าไปมีความสุข มีความอิมเมจ มีความปล่อยางขึ้นไป แล้วก็ปล่อยางเป็นชั้นๆ ขึ้นไป ไม่มีรสของธรรมไหนเท่ากับวิมุตติรส รสของธรรมชนะซึ่งรสทั้งปวง วิมุตติรสนี้เป็นรสประเสริฐที่สุด แต่การก้าวเข้าไปถึงตรงนี้เป็น การที่ว่าสาหัสสากรรจ์ขนาดไหน เราจะต้องทุ่มเททั้งดวงใจเข้าไปเพื่อตรงนั้น

วิมุตติรสกับต้นหาความทะยานอยาก เป้าหมายของภาพลวงนั้น เห็นไหม รสชาติต่างกัน ถึงว่าความอิมเมจได้ว่าต่างกัน ที่ว่าอิมเมจ นั้นวิมุตติรสนี้อิมแล้วสงบเย็น ถ้าเป้าหมายอันนั้นเราตั้ง จินตนาการขึ้นมา เห็นไหม ใจเป่าลวง ยิ่งเข้าไปถึงเป่าลวงนั้นมันจะได้คะแนนเป็นไปไม่ได้ มัน สูญเปล่า ความสูญเปล่ากับวิมุตติรส ที่รสของอิมรสของธรรมมันจะเสมอภาคกัน มันจะ เหมือนกันเป็นไปไม่ได้ การแสดงออกมาของใจถึงแสดงออกมาไม่เหมือนกัน รสถึงไม่เหมือนกัน เราถึงว่าเราต้องถามเรา เราจะเข้าหารสไหน

วิมุตติรสนี้หรือว่ารสของต้นหา รสของความคิดจินตนาการของพญามาร นี่คือธรรม นี่ ธรรมเป็นกลาง กลางคือเป็นสิ่งที่ธรรมชาติที่วางอยู่ แล้วใจเราต่างหากเป็นผู้คัดเลือกแล้วจะก้าว เดินถึงธรรมนั้น นี่ธรรมเป็นกลาง แต่กิเลสมันอยู่ในหัวใจของเรา กิเลสมันแบ่งแยก มันพยายามจะ คั้นให้ใจเราคิดจินตนาการไปตามเป่าลวงนั้น แต่ธรรมนี้เบี่ยงเบนมาในวิมุตติรสนี้ เราถึงต้อง พยายามฝืน ฝืนใจของเรา ถึงให้เป็นคนที่ไม่สนุกเอาเผากิน ประพฤติปฏิบัติให้ตั้งใจ ตั้งใจแล้ว ใคร่ครวญตามความเป็นจริงนั้น

แล้วให้เป็นจริงนั้น ถึงจะไม่เป็นจริงนั้น เราก็ออยู่ในที่สัจจะ ที่ความจริง คือใจนั้นไม่มีเป่า ลวง เห็นไหม มันเดินขึ้นไป หรือพัฒนาขึ้นไปโดยความเป็นจริง จะเจริญรุ่งเรืองโดยสัจจะความ

จริงนั้น ทำให้ไม่มีเป่าลมมา คือให้เราหลงไปในทางที่ว่าจะให้สลดสังเวชกับดวงใจของเรา เราควรสลดสังเวชเรื่องของกิเลสของเราก็พอแล้ว อย่าสลดสังเวชคือว่าให้เราผิดพลาดไปอีกเลย เอวัง

เพิ่มเติมท้ายกัณฑ์

วิมุตติรส การได้ขอบของกระดิ่งนี้เป็นสมมุติ วิมุตติรส เห็นใหม่ การได้ขอบของกระดิ่งนี้คือวิภูวน แล้วการกลางของกระดิ่งนั้นคือวิมุตติรสใจที่เหวี่ยงไปตามนั้น รสของธรรมชนะซึ่งรสทั้งปวง ชนะซึ่งกิเลสหมด ถึงไม่หมุนเวียนออกไปเลย ถ้าถึงวิมุตติรสแล้ว ตรงกลางของกระดิ่งหยุดเวียนหมด

แต่ถ้ายังเป็นกิเลสทั้งหมดนั้นมันก็ต้องเวียนไปตามขอบของกระดิ่งนั้น แล้วจิตที่เป็นจุดศูนย์กลางก็เปรียบเหมือนมดตัวที่ได้ขอบของกระดิ่ง คือว่าจุดที่กระดิ่ง ระหว่างมดจับขอบกระดิ่งคือภพชาติใหม่